

החג העולה קודמת, ובסמ"ג משמע שגם בהם החטאת קודמת.

לפי השיטה שבקרבנות החג העולה קודמת דנו המפרשים בהיקפו של דין זה: הדעה המקובלת באחרונים שהכוונה לקרבנות חג הסוכות בלבד, ואף בשמיני עצרת, אך לא שאר המועדים, ואפילו לא ראש השנה, למרות שנאמר בו "כמשפט". גם מרש"י ותוס' כאן מתבאר שחטאת ראש חודש קודמת לעולתה. יש הסוברים אחרת, שמקרבנות החג למדנו לכלל מוספי המועדים (שפת אמת; משמע בתוס' בראש השנה).

יש מי שחידש, שקדימת עולות החג איננה אלא כשהעולה באה בשלמותה, במלוא מספר הקרבנות ובצירוף נסכים (אור שמח).

נפקא מינה בשאלה האם חטאת חג הסוכות קודמת לעולות אחרות מלבד המוסף.

ר' מאיר שמחה הכהן מדוינסק מחדש, שדין זה שעולת קרבנות החג קודמת לחטאת אינו אלא כשכל העולות מצויות, אבל אם חסר ממנין הקרבנות הראוי – חזר הדין הרגיל שהחטאת קודמת (אור שמח הל' תמידין ומוספין ח,ב, עיין שם בטעמו). עוד כתב (במשך חכמה במדבר כט,יד), שאם העולה באה בלא נסכים – החטאת קודמת לה.

סיכום

בדרך כלל החטאות קודמות לעולות, ונחלקו אמוראים האם גם בקרבנות החג הדין כך, שכן נאמר בהם "כמשפט", שיעשו כסדר כתיבתם. הרמב"ם והמאירי פסקו שבקרבנות

מערכה רכט. דיני קדימה בקרבנות שאינם מאותו יום (צ,ב-צא,א)

השלמים של היום, ואילו באכילת חטאת ואשם נחלקו תנאים, שר' מאיר מעדיף להקדים את אכילת שלמי האתמול וחכמים מקדימים את חטאת ואשם של היום.

טעמים של החולקים

רש"י (כתב יד, המופיע בשטמ"ק אות כב) מסביר את טעמו של ר' מאיר, שהשהיה מרובה היא בגדר זלזול בבשר הקרבן, שיכול להתקלקל בשל אריכות הזמן. תוס' כותבים טעם אחר, שזמן אכילתם של השלמים יסתיים בשקיעת החמה, שכן הם נאכלים לשני ימים ולילה, ואילו החטאת שקרבה היום נאכלת גם בלילה (מדאורייתא – עד הבוקר, ומדרבנן – עד חצות). כך פירש גם הרי"ד בפסקיו, וכן משמע גם מהרמב"ם הנ"ל, הכותב: "של אמש קודמין שהרי קרב זמנן".

בתוספתא (זבחים יג) הובאה דעת ר' מאיר בשם 'חכמים', ואילו דעת 'חכמים' במשנה מובאת שם בשם ר' שמעון. לפיכך נראה שתנאים אלו חלוקים לשיטתם בשאלה של הבאה לבית הפסול, וכשם שר"ש מתיר מלכתחילה לגרום לצמצום זמן האכילה, כך גם כשיש לפנינו שני קרבנות, האחד מקודש והשני זמנו קצר יותר – אין לחשוש שמא לא יספיקו לאכול את השלמים, ויש להקדים את אכילת המקודש. ואילו ר"מ, האוסר להביא לבית הפסול (כדבריו בהמשך משנתנו לגבי תבלין של תרומה), חושש שהבשר יגיע לידי נותר, והעדיף להקדים את אכילת השלמים של אתמול².

נאמר במשנה (צ,ב): "שלמים של אמש ושלמים של היום – של אמש קודמין לשל יום. שלמים של אמש, חטאת ואשם של היום – שלמים של אמש קודמין, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: חטאת קודמת, מפני שהיא קדשי קדשים". נחלקו הראשונים בפירוש הנושא הנדון, ומהי הסיבה להעדפת השלמים של אמש, ויש לברר את מסקנת ההלכה על פי הפירושים השונים.

שיטת רוב הראשונים: מדובר על אכילת קרבנות שהוקרבו בימים שונים

מהקשר הדברים משמע, שהמשנה מדברת באכילת קרבנות: במשפט הקודם נאמר: "כשם שקודמין בהקרבנות, כך קודמין באכילתן", וגם בהמשך המשנה נידונות הלכות אכילת הקרבנות. על פי זה נראה, שהמשנה עוסקת בשאלה איזה קרבן יוקדם באכילת בשרו, וקובעת שיש להעדיף את שלמי יום האתמול. ואכן, כך מפרשים את המשנה רוב הראשונים: תוס' (ד"ה שלמים), פסקי הרי"ד, ורש"י על פי הנוסח המופיע בשטמ"ק אות כב, אשר היה גם לפני תוס' (שם). כמו כן משמע ברמב"ם (הל' תמידין ומוספין ט,יב-יג): "כל הקודם בהקרבה – קודם באכילה. היו לפניו שלמים של אמש ושלמים של יום – של אמש קודמין, שהרי קרב זמנן"¹. הן מסדר הדברים והן מהנימוק "שהרי קרב זמנן" ולא "שהרי קדמו לבוא", מוכח שכוונתו לקרבן שנשחט אתמול וקרב סוף זמן אכילתו. כך גם פירשו התוספות יו"ט והתפארת ישראל. אם כן, אכילת השלמים של אתמול קודמת לאכילת

מערכה קעז הערה 19.

1. במהדורות המדויקות מתברר ששתי הלכות אלה הן הלכה אחת.

2. להבנת שיטתו של רבי, שנקט ברישא של המשנה את דעת ר"ש כ"חכמים", עיין

דחיית הגמ' "דשחטינהו לתרוייהו" אין כוונתה ששני הקרבנות נשחטו ועומדים ליזרק (כפי שפירש רש"י ד"ה היכי דמי), אלא ששניהם נשחטו וגם נזרק דמם, והם עומדים לאכילה, ועל כך הדיון במשנה (כך משמע במעיל שמואל צ,ב ד"ה שלמים של אמש). ג. הגמ' מנסה לפשוט את ספקה על פי נסיון לפרש את המשנה בצורה מסוימת, שהיא עוסקת בקדימת ההקרבה, ודוחה, שגם על פי דרך זו אין ראייה, אבל אין כוונת הגמ' לקבוע מסמרות כפירוש זה⁵. כל הדרכים הללו לא יצאו מכלל דוחק, אבל בפשט המשנה קשה לקבל את פירוש רש"י, כפי שיתבאר.

שלמים של אמש, חטאת של היום – שיטת רש"י. הכהן אוזח בדם השלמים והנה מגיעה כבשה לחטאת, המקודשת יותר. במשנה, על פי פירוש רש"י, נאמר שאם השלמים באו לעזרה כבר אתמול, ונשחטו רק היום, ולאחר שחיתתם באה החטאת – לדעת רבי מאיר הם קודמים לה, והגמרא דנה מה הדין כאשר גם השלמים באו רק היום. לפירוש רוב הראשונים, המשנה עוסקת בקרבנות שנשחטו והוקרבו והדיון הוא על קדימת אכילתם.

קשיים בשיטת רש"י

פירוש רש"י מעורר קשיים מרובים: כאמור לעיל, מהקשר הדברים במשנה משמע שמדובר בקדימת אכילת הקרבנות, ולא בקדימת ההקרבה שלהם (קרבן אורה). כך נראה גם מן הדוגמא של חטאת ואשם, קרבנות הנאכלים, ולא הזכרה העולה. גם הלשון "שלמים של אמש", מובנו הפשוט הוא שלמים שקרבו אמש, ולפירוש רש"י ראוי היה שייכתב "שלמים שבאו אמש"⁶. גם לא ברור כיצד אירע שלמים

באור שמח (הל' תמידין ומוספין ט,יג) מסביר אחרת את טעמם של חכמים, שבחטאת ואשם יש חשש גדול יותר שיהיו נותר, מפני שאוכליהם מועטים, והסביר כך את לשון הרמב"ם שם: "חטאת ואשם קודמין מפני שהן קדשי קדשים, כמו שביארנו". ברם, מסתבר שהסיוס "כמו שביארנו" מפנה להל' ב והל' ח שם, שהמקודש קודם ולכן אשם קודם לתודה ואיל נזיר³, ונראה, אפוא, שגם הלכה זו נובעת מקדימת מקודש.

שיטת רש"י: מדובר על שחיטת קרבנות שהובאו לעזרה בימים שונים

רש"י שבדפוס לפנינו מפרש את המשנה באופן שונה לגמרי: "שלמים של אמש" אין פירושו שהוקרבו אמש, אלא שלמים שבאו אמש לעזרה, ונשחטו היום. "חטאת ואשם של היום" הם חטאת ואשם שבאו היום לעזרה, ולא נשחטו עדיין. לפי פירוש רש"י, אין לשלמים של אמש עדיפות בגלל שזמן אכילתם קצר יותר, אלא רק בגלל שבאו מוקדם יותר⁴. הדיון הוא האם יש להעדיף את המקודש, החטאת והאשם, אפילו כאשר כבר נשחט זה שאינו מקודש.

דעת רש"י מבוססת על המשא ומתן בגמ' (צא,א), שם רב הונא מסורא מנסה לפשוט את ספקה של הגמרא לגבי מקרה שבאו לעזרה שני קרבנות, תדיר ושאינו תדיר, ושחטו תחילה את שאינו תדיר, האם כיון שנשחט – מקריבים אותו, או שמא ימרס בדמו עד שיקריב את התדיר. רב הונא מסורא מביא ראייה ממשנתנו, שהקרבת שאינו תדיר ימתין עד שיקריבו את התדיר. נראה שפירש ש"שלמים של אמש, חטאת ואשם של היום" היינו שהשלמים באו אמש לעזרה ונשחטו היום, והם קודמים בזריקת דמם לחטאת ואשם של היום שלא נשחטו עדיין, משום שקדמו בשני דברים: בזמן ביאתם למקדש וגם בשחיטתם; ומכך הוא מדייק, שאם קדמו רק בשחיטתם, כלומר שבאו היום ונשחטו ראשונים – יש למרס בדמם עד שישחוט ויקריב את החטאת.

כיצד תוסבר הגמרא על פי שאר הראשונים? ניתן להציע כמה דרכים: א. אף שהגמ' מבינה שהמשנה מדברת על קרבנות שקרבו ועומדים לאכילה, היא מדייקת גם על מקרה של "שלמים דיום דומיא דאמש", שבכל מקרה של שלמים ואשם שנמצאים לפנינו היום – האשם קודם, אפילו אם השלמים כבר נשחטו וטרם נזרק דמם (רש"י כתב יד, הובא בשטמ"ק לקמן צא,א אות כה). ב. אמנם רב הונא מסורא בראייתו פירש שהמשנה עוסקת בקדימת ההקרבה, אבל

3. נראה שאין כוונתו באומרו "כמו שביארנו" להל' מעשה הקרבנות (א,ז), שם כתב שחטאת ואשם הם קדשי קדשים (כפי שצינו בחלק ממהדורות הרמב"ם כאן), שהרי בהל' ח כבר הזכיר שהאשם הוא קדשי קדשים, ושם לא כתב "כמו שביארנו".

4. רש"י (ד"ה שלמים) מציין לתוספתא (ג,י) המסייעת לפירושו, וזה לשונה: "פרים קודמין לאילים, ואילים קודמין לכבשים. אימתי? בזמן שבאו כאחד, אבל הבא ראשון – קרב ראשון, הבא אחרון – קרב אחרון". כאן נאמר כדברי רש"י שיש עדיפות לזה שבא מוקדם, אבל אין זו הוכחה שזוהו הנושא במשנתנו, ואדרבה, מהתוספתא משמע שקדימת זה שבא קודם היא אפילו אם עדיין לא נשחט (קרבן אורה), וראה במערכה רכ.

5. יש להוסיף, שעל פי הנוסח בגמ' לפנינו מי שהביא את הראיה הוא רב הונא מסורא, הידוע מכמה מקורות כאחד הסבוראים שאחרי חתימת התלמוד (ראה רמב"ן וריטב"א קידושין ג,א; ספר העיטור, אות מ – מרד, דף סט ע"א, וכתב שהוא חי בשנת תתקסב לטטרות, ד' אלפים תיא לבריאת העולם). לפי זה מדובר כנראה בתוספתא מאוחרת לסוגיה, ומצינו לעיתים בראשונים שדחו סוגיה מסוימת על פי מסורת שבידם שזוהי תוספתא מחכמים מאוחרים (ראה למשל פירוש המשנה לרמב"ם זבים פ"ד מ"ו). אך בשטמ"ק (אות ז) גורס "רב חנינא מסורא", אחד האמוראים.

6. יתכן שרש"י נזקק לפירושו גם מחמת לשון המשנה: "שלמים של אמש", שמובנו

לאכילת שלמים שקרבו אתמול; וגם כפירוש רש"י (על פי מסקנת הגמ'), שכאשר נשחטו שני הקרבנות, השלמים שבאו אמש, והחטאת שבאה היום – זריקת דם החטאת קודמת לזריקת דם השלמים. זאת, בהתאם לשיטתו (ראה לעיל מערכה רכ) שמתן זכות קדימה לקרבן שבא ראשון נאמרה במקרים מסוימים בלבד, ולא כאשר אחד מהם מקודש מחברו. על דעת הרמב"ם בעניין זה ראה במערכה שם.

סיכום

המשנה מדברת על סדרי הקדימה בין קרבנות מימים שונים, ואומרת ששלמים של אתמול קודמים לשל היום, אבל חטאת ואשם של היום קודמים לשלמים של אתמול, לדעת חכמים שהלכה כמותם, מפני קדושתם היתירה. מפשט המשנה נראה שהיא עוסקת בהקדמת האכילה, וכך פירשו רוב הראשונים, ולפי זה עדיפות הקרבן של היום היא בגלל שהשהיית הבשר מקלקלת אותו (רש"י) או מחשש שיבוא לידי נותר (תוס'). לעומת זאת מפשט הגמ' נראה שהמשנה עוסקת בהקדמת ההקרבה, שקרבן שהובא אתמול למקדש יש לו עדיפות בהקרבתו, ובכל זאת חטאת של היום קודמת לשל אתמול, וכך פירש רש"י. בליקוטי הלכות סובר שלהלכה שני הפירושים קיימים.

שבאו אמש שהו בעזרה חיים במשך הלילה⁷. שמא מדובר, לדעת רש"י, שבעליהם הביאו אותם אתמול להקרבה ולא הספיקו הכהנים להקריבם, ובעל השלמים לקחם לביתו וחזר למקדש למחרת, ולמרות שהקרבן עזב את העזרה יש לו זכות קדימה, כי כבר אתמול היה חיוב להקריבו (עיין מערכה רכ).

בתוספתא (פ"י ה"ג) שנינו: "כשם שקודמין זה את זה בהקרבה – כך קודמין זה את זה באכילה. קדשי קדשים קודמין לקדשים קלים. הנאכלין ליום אחד קודמין לנאכלין לשני ימים. שלמים של אמש קודמין לחטאת ואשם של יום. רבי שמעון אומר: חטאת ואשם של יום קודמין לשל מאמש". אף כאן משתמע כשיטת הראשונים שכל זה נאמר לענין האכילה, שהרי דיני קדימת המקודש בהקרבה כבר נאמרו בתוספתא בהלכות הקודמות.

באשר לדיני הקדימה הנובעים מפירוש רש"י לגבי קרבנות שהקדימו לבוא למקדש עיין מערכה רכ.

פסק ההלכה

בליקוטי הלכות (זבח תודה ד"ה שלמים) פוסק כדעת חכמים, על פי שתי השיטות בפירוש המשנה: גם כפירוש התוס' והרמב"ם, שאכילת חטאת ואשם שקרבו היום קודמת

מערכה רל. דרך אכילת הקדשים (צ,ב)

במשנתנו: "דבמתנות כהונה כתיב 'לך נתתם למשחה', לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים צלי שלוק ומבושל ובמטעמים ותבלין" (ועיין גם רש"י עו,א ד"ה לשנות באכילתן).

סוגיה הפוכה, לכאורה, מופיעה בגמ' בחולין (קלב,ב): "אמר רב חסדא: מתנות כהונה [זרוע לחיים וקיבה, הניתנים לכהן מבהמת חולין] אין נאכלות אלא צלי, ואין נאכלות אלא בחרדל. מאי טעמא? אמר קרא: 'למשחה' – לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים". הדברים סותרים למשנה כאן, המתירה לאכול את הקדשים בכל דרך שהיא. יתירה מזו: כיצד מתיישבת דרשת רב חסדא מ"למשחה", הלומד ממילה זו חיוב לאכול באופן מסוים, הנחשב כ"דרך המלכים", עם הסוגיה כאן, הלומדת ממנה היתר לאכול בכל אופן שהוא? לכאורה אלו דרשות הפוכות: על פי האחת "כדרך המלכים

נאמר במשנה: "ובכולן הכהנים רשאיין לשנות באכילתן, לאוכלן צלויין שלוקין ומבושלין, ולתת לתוכן תבלי חולין". בתוספתא (זבחים יד) נשנה דין זה גם לגבי מנחות: "ובכולן רשאיין כהנים לשנות באכילתן: מנחות – ללותתן (לשרותן במים)¹, ולהוציא שמן, ולתת לתוכן תבלי חולין...". הסוגיה עוסקת בבירור החידוש בהלכה זו, והאם יש הגבלה כלשהי על ההיתר לבשל באופנים שונים.

"למשחה" – בכל אופן שהוא, או בצלי דווקא?

הגמ' (צא,א) שואלת על משנתנו "ובכולן כהנים רשאים" וכו': "מאי טעמא?", ועונה: "אמר קרא: 'למשחה' (במדבר יח,ח) – לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלין". פשוט הדברים, שכשם שהמלכים אוכלים כפי רצונם – כך רשאים הכהנים לאכול בכל אופן שירצו. וכך מפרש ר' עובדיה מברטנורא

7. לא מסתבר שהוחזקו בלשכת הטלאים, שהרי הם קרבן יחיד. ולא יתכן שמדובר בשלמי ציבור הקרבים בחג השבועות, כי לא שייך שיקרב אשם איתם, שאינו קרב ביום טוב, ועוד, ששלמי הציבור לא היו ראויים כלל להקרבה אתמול, ומה בכך שבאו כבר אתמול?

1. באופן שלא יחמיצו, שכן גם שיירי המנחות אסורים בחימוץ (הל' מעשה הקרבנות יב,ד).

– לילה, ומכאן שלא מדובר על זמן הקרבתם, אלא על זמן ביאתם לעזרה. על כך יש להעיר, שלשון "אמש" במקרא אכן נאמרת על הלילה (בראשית יט,לד, שם לא,כט, ועיין מלכים ב-ט, טו, וברד"ק). אבל בלשון המשנה "אמש" נאמר גם על "אתמול" (עיין ערוכין פ"ג מ"ט), ולא מצינו במשנה "אתמול" (עיין גם רש"י בערוכין מג,א ד"ה אמש, פסחים עב,ב ד"ה אמש, ביצה כא,א ד"ה אמש, בכולם פירש שהוא לילה, ובחלק מן המקורות הללו הדבר משתמע מהגמ' ובחלק לא).